

EK Seltsi juhatus Ruhnu saarel.

Ege Raid

Selle aasta augustis korraldas EK Selts koos Maatülikooliga "ekspeditsiooni" Ruhnu saarele. Peamine eesmärk oli uurida sealseid maakarja lehmi ning koguda nendelt geneetilist materjali. Lootus oli leida sellelt eraldatud saarelt mingit huvitavat geeniliini, mida võib-olla mandril ei leidu. PRIA andmetel on Ruhnu kahes majapidamises kokku 25 maakarja lüpsilehma, kellest 23 on ühes majapidamises. Päriverest pärit eesti maakarja lehmad toimetati Ruhnu saarele aastal 1960, kus nad segunesid juba olemasoleva kohaliku karjaga. Eesti maakarja tõuraamatus aga pole sealsetest loomadest ühtegi. Miks? Peamiseks põhjuseks on see, et isad on tuvastamata. Karjas toimub aastakümneid karjasisene paaritus põhimõttel "kes ees, see mees".

Tõuraamatu andmetest leidis vaid 1 lehm (sünd. 10.02.2010), kellel on tuvastatud ema, emaisa (Akkur) ja emaisaisa (Akku_EK207). Akkur ise toimetati lennukiga saarele EK Seltsi poolt aastal 2001. Seega võib oletada, et enamus Ruhnu maakarjast on tänasel hetkel isa poolt Akku liinist ehk siis maatõu kõige kriitilisemas seisus oleva 7-liini (Marssi, läänesoome) järglased. Selle 2010 sündinud lehma emapoolne liin ulatub aga Saaremaale. Nimelt on tema emaema Uude-Kari EK343164A, kes on pärit Mereranna PÜ-st. ning sündinud 1995.aastal. Emaemaisa on aga rootsi maatõugu pull Frippe (EK170).

Kui nüüd niimoodi hakata emapoolt järke ajama, saaks ehk ka ühepoolse sugupuud valmis. Selle kaudu oleks hea tahte korral võimalik ka tuvastada, kui palju neid Päriverest pärit loomade järglasi veel leidub ning kui suur osakaal on Saaremaal.

Isade tuvastamiseks on aga oluline geneetiline ekspertiis, mis nõuab karja jäävatelt emasloomadelt ja kõikidelt hetkel karjas olevatelt isasloomadelt geneetilise materjali hankimist. Tööpõld on pikk ja lai ning nõuab järjepidevust ka loomaomanikul. Hetkel tundus, et sealt poolt on väga suur huvi uurida ja säilitada Ruhnu saare maakarja. Ruhnu maakarja ei ole võimalik täies ulatuses säilitada, kuid on võimalus päästa mõned lehmad. Vaja on siis nendega õiges suunas edasi toimetada, vältides inbriidingut kuid säilitades karjale omast geneetilist baasi.

Foto 1. Ruhnu maakari kaugustes (Foto Ege Raid)

Ruhnu valla kodulehel on kirjas " ...Ruhnus on ligi 70 eesti maakarja tõugu veist (neist 20 lehmad) ning 40-50 lammast. Kogu piim kasutatakse Ruhnus – sellest valmistatakse sõira, kohupiima, juustu, võid, hapukoort ning osaliselt söödetakse lõssina noorloomadele... "

"Kogu piim kasutatakse Ruhnus" ??? Ma mainiksin, et see on täielikult eksitav informatsioon: neid lehmi pole lüpstud juba mitmeid aastaid ja kogu kasutatav piim tuuakse sisse pakipiimana. See tundub kummaline, kuid kahjuks on tänane seis selline. Nimelt puuduvad saarel lüpsilaudad. Üks suurim laut, kus omal ajal lüpsiti maakarja lehmi ning enamus karja-ja heinamaadest asuvad maareformi käigus tagastatud maadel. Maade õigusjärgseteks omanikeks on rootslased, kes lahkusid saarelt 1943-44 aastal. Tänaused järglased müüvad aga kõrge hinnaga olemasolevaid maid, mille peale saarerahval hammas ei hakka. Võõrale maale aga lauta ehitada ei saa ning olemasoleva

hoone remont on ka täiesti mõttetu. Puudub ju kindlus, kui kauaks sul voli on võõral maal toimetamiseks. Nii muutuski ainuke suurem lüpsilaut aastatega kasutuskõlbmatuks. Ja hoidku selle eest, et lehmapidaja lauda oma kinnistule küla sisse ehitaks! See hakkab ju aroomi eraldama ja äkki poetab mõni lehm ka koogi külaleele! Vallavalitsus nõuab muruplatsidelt isegi lambapabulate kokkukorjamist ning lehma "pabulatele" oleks vaja juba suuremat koristustiimi. Lehma ilmumine küla keskele võib aga äkki tekitada sellise kaose mida ei oska ettegi kujutada.

Ja kuna lehmad on surutud inimestest kaugemale mereäärsetele maadele, siis tekkiski olukord, kus neid sai näha vaid pikksilmaga. Ligi nad kedagi ei lasknud, seega polnud võimalik ka geeniuringuteks materjali hankida. Selleks tuleb leida teine võimalus. Koostöö algus on saare maakarjakasvatajaga saavutatud, aga nüüd ei tohiks enam jätta sellist pikki aastaid kestvat suhtlusvahet. Jätkuks seda jõudu ja jaksu tublidele noortele seal kaugel saarel.

Foto 2. Ruhnu "uuringutiim" loomaomanikega lehmi otsimas.
(Foto Ege Raid)

Foto 3. Ruhnu ainuke lehmalaut (see tagumine).
(Foto Ege Raid)

Reis ise oli nn. "kaks-ühes" – peamine eesmärk Ruhnu, millele haalus lisaks ka Saaremaa. Saaremaalt oli lihtsalt kergem ja lühem "merehaigusega" sõit Ruhnule. Seda viimast sinnasõidul õnneks ei kogenud, sest lisaks meeldivale reisiseltskonnale oli meil ka imekaunis ilm.

Saaremaal sai üleantud ka Eesti Maakarja Kasvatajate Seltsi rändhõbekarikas TÜ Mereranna PÜ-le 2019. aasta saavutuste eest: 36 maakarja lehma keskmine piimatoodang 2019. aastal oli 6 484 kg, piimarasva 4,46%, piimavalgu 3,49% ning rasva ja valgu toodand 516 kg.

Foto 4. EK Seltsi rändhõbekarika üleandmine.
(foto Ege Raid)

Ja nagu eelpool sai kirjutatud, oli vähemalt ühe Ruhnu lehma esivanemad pärit ka karikaomaniku karjast. TÜ Mereranna PÜ on olnud aastaid eesti maakarja eliitõufarm ning sealt on pärit ka paljud tõupullid. Täna on kasvamas Mererannast valitud spermapull Numjenap EK 30398, kes sai just hiljuti aastaseks.